

✓. tvojih milih očes globini čistej
 Vir poguma za boj očetu izvira,
 Zoper krivico boj resnice, prava, poštenja,
 Boj za boljšo bodočnost.

Dete, detice sladko! spančkaj, spančkaj!
 Gorki žarek življenja, ki te obseva,
 Naj te krepi, vcepi ti naj ljubav do pravice,
 Dete, ljubljeno dete.

T. Turkus.

Planšarica in pastir.

Največje veselje je bilo za nas kmečke fantaline pomladanski čas, ko je šla goved in kar se še drugega v planino na pašo pošilja, ako smo mogli za nekoliko dnij šolo na kol obesiti in iti tudi v goro za kravami. To je bilo življenje! Kolikor iger smo znali, z vsemi smo preganjali božji dan, zdaj na zelenej trati, zdaj zopet v gostem lesu, kričali in vpili smo kakor grešne duše, po noči pa zato spali kakor lesene klade. Navadno se vé ni trpelo dolgo to priprosto in prekrasno življenje. Morali smo zopet s planine in kislo smo se držali, ko so nas stariši v šolo pognali. Nekteri, toda le malo jih je bilo tako srečnih, ostali so pri planšaricah ali majoricah na planini, kjer so pomagali pasti. Vsaka planšarica ni imela pastirja, le kake dve ali tri so bile tako mo-
gočne, da so se mogle ponašati s temi paglavci. Dosta so se jezile z njimi, več kot druge z živino. Se vé, ženske imajo pač tudi svoje sitnosti, kakor mladi, burni in neuhoglivi raztrganci svoje lastnosti; samo da se poslednji toliko brigajo za nauke, ki jih od prvih vsak dan po cele koše dobivajo, kolikor za lanski sneg, one pa zopet pozabijo, ko so svoje litanije do konca izblebetale, kaj so hotele v začetku povedati. Tako se je tudi godilo našim planšaricam. Vpile in kričale so včasih vsaka nad svojim pastirjem in jim žugale, kako jih bodo, a ko so se bile dosta nakričale, niso vedele, zakaj je bilo treba toliko krika, za kterege se živa duša ne briga.

Bilo je angeljsko nedeljo. Prgnala sta dva kravarja, dečka kakih dvanajst do štirinajst let. Veselo so jo pokale krave po ozkih stegných pri zahodu večernega solnca proti planini, najprej zvončasta, ki je bila vsem drugim voditeljica. Ko je prišla živina kraj planine in zagledala koče, čulo se je že tudi mukanje. Planšarice pa so prišle z možilno posodo iz koč in klicale: „Cika, Mavra, Jelena, na, na, na!“ Živina se spusti v tek, in ktera od krav prva do koče priletí, dobi prva soli in pohvale od majorice.

„Kje pa je Belša? kje Balha? moja Liska!“ pogovarja se planšarica z živino, ko pogreša nekterih repov v tropu. „Jih je pa že pogubil

polovico, ta brav, grdi!“ jezi se zopet nad pastirjem, ki ga ni od nobene strani. „Pri takej le paši mi mora živina ob vse mleko priti, ako ne pridejo vsak večer h koči, da bi bile redno pomolzene. To ga bom tega malopruda, ko pride, če mi ne prižene vseh! Kje ste bile, kje ste se pasle danes, kje si jih vodila Jelena, ko ste tako lepo site?“

Planšarica molze, potem otveza krave, dan beži, zmračilo se je, v koči na ognjišči pa poka ogenj in razsvetljeva prostor med štirimi lesennimi stenami.

Vse živine še ni pod streho, nektere junice tudi ostanejo vso noč zvunaj na prostem pod milim nebom in poležejo po trati okrog stanu. Ali nekterih repov tudi še na planini ni; to dela Mini, ki nosi mleko iz hleva in ga preceja v leseno posodo, skrbi in sivo glavo. V hlevu je vse opravljeno, globoko sopenje se sliši izpod koče in prežvekovanje krav, pa kak zvonec še zaropoče tu pa tam. Pastirja ni, nekoliko živine manjka. Njegova tovariša sta že davno na planini.

„Bog in sv. križ božji!“ pravi Mina, „zdaj bi bilo vse opravljeno, ko bi bil ta glava za kaj in bi prignal živino, kakor se gre, ob pravem času domu.“

Potem zopet preklada posodo, ki se je nad ognjem ali okoli ognja posušila, ali pa popravlja treske, da bolje gori na ognjišči. Kar se zasliši sem prek roba vpitje, vriskanje in petje, pa zopet vpitje in krič, kar je sledilo naglo eno za drugim, vmes je pa pel srednje velikosti zvonec, kar ropotal je, tako hitro je dirjala krava, ki ga je imela na vratu.

„Hvala Bogu! jih vendor žene,“ vzklikne planšarica, ko čuje druhal proti kočam drviti. „To bi ga bila, če bi jih ne bil prignal nocoj.“

„Hej, hej! Mina, hej, hej! smo že tu, ali je drugo že vse spravljeno in pomolzeno?“ privpije raztrgan Martin v debelih coklah proti koči, dobre volje kakor vedno. „Ali si videla, Mina! da sem jih nocoj prignal, kakor sem ti rekел. Koliko sem pa tudi preletal, da sem jih dobil te parklje presnete!“

„Saj je zadnji čas, da si jih prignal, bi bil videl, kako bi te bila, ko bi jih ne bilo nocoj. Tri večere že niso spale domá. Živina se navadi, kakor človek, daj mi soli iz police, da jim je dam. Tako so že neslane reve, da ne kar snesti hočejo te božice,“ veli planšarica otvezaje izgubljeno živino pastirju, ki je že držal leseno žlico v roki in pridno nosil turščine žgance z mlekom iz lesene posode.

„Če mi boš kako povest povedala, ko prideš iz hleva, ti nesem seli, drugače pa ne, ker zdaj ravno večerjam, krave lahko počakajo, jaz sem lačen.“

„Povedala ti bom eno, le prinesi soli, da jim je precej dam, potem bodo bolje vedele sirote, kje so domá.“

„Kaj sirote? Potepenke, potepenke maloprida! pa le daj jim soli, da bodo za naprej rajše na planino vlekle proti večeru.“

Kmalu je bilo vse opravljeno in v redu. Zadovoljna je vzdihnola stara Mina in dejala: „Bog bodi zahvaljen, da imava vse zdravo in nič več izgubljenega! Zdaj bom zopet lahko spala nocoj. Te tri večere, kar ni bilo vse govedi domá, bilo mi ni moči mirno spati.“

„Meni pa še mar ni bilo, saj sem vedel, da jih zopet dobim, če se spustim prek hribov in robovja.“

Da je Martin živino izgubil, bil je le sam uzrok, ker ga po celi dan ni bilo pri kravah, zvečer pa ni mogel toliko sveta obhoditi, da bi jo bil dolezел, če se je kak rep odtrgal od tropa in se ni več vrnol sam nazaj, ali če je zašel v kako tujo čredo. Na kakem kopišči so pastirji igrali ali so v kak prepad kamenje lučali, za živino pa so še le proti večeru šli, ko je bilo čas na planino pognati.

„Mina, o škratu povej, da bom vsaj vedel, kakošen je prav za prav. Toliko so že pastirji pravili o njem, da so ga slišali pod zemljo rudo kopati, da so ga slišali večkrat na rovtih koso klepati, ali pa v kakem prepadu, kamor kamenje mečemo, ječati ali se oglašati, ko priteki kamen v jamo, jaz ga pa še nisem slišal, ne videl in vendar bi rad vedel, če ga je res kaj.“

„Res je res, ali še nisi čul, kako je enkrat planšarici, ki je vedno rentačila in preklnjala, silo delal in prav pri lepem dnevu. Ravno to ti povem, da boš imel za uk in ne klel za kravami, če te ktera ujezi, kakor sem te že večkrat slišala.“

„Saj ti sama kolneš, če si dosta jezna, še nad menoj, jaz pa saj samo nad kravami.“

„Kdaj si me še slišal? Bog me obvaruj kaj takega, lej ga kaj se spomni!“

„Ali nisi oni dan rekla: „Šentaj! še v grob me boš spravil, če me boš tako jezil,“ ko ti nisem hotel po vode k studencu? Ali ni šentaj greh? Pa beštja si tudi že rekla, sem te enkrat slišal, ko ti je Smelednikova Cika mleko zvrnola; ali to ni kletvina?“

„Vendar se ne spozabim, da bi zaklela, Bog me varuj! Pa le poslušaj, kako je bilo.“

„Doli za rovti je pasla srednjeletna ženska. Lesovje je bilo táčas le še malo kje posekano, črn gozd je kril večinoma zemljo, kjer je zdaj golo ali že morebiti tretji ali četrти les. Tudi niso imele majarice potliko goved, kakor jih imamo dandanes, ker je bilo zavoljo divjih zverin več nevarnosti kakor zdaj. Marjeta je bilo planšarici ime. Že precej z dnevom vred, ko je šla k živini, jela se je jeziti, in vsaka malenkost, ki jej ni šla po volji, zapeljala jo je v kletvino. Vsak, kdor je to žensko slišal v njenej jezi, dejal je, da to ne more dobro končati, ker prehudoben

jezik imá. Toda ona se ni ničesar bala, manj je bila strašljiva in boječa, kakor kak možak. Ko so druge planšarice molile ob času hude ure, se ona za kaj takega še zmenila ni.“

„Ali je bila vajena paše in samote?“

„Ni od mladega pasla, bila je prej dekla, pa je niso marali domá imeti, ker je bila z ljudmi, posebno z otroci presurova. Zato so jo poslali spomladi in čez poletje rajši v goro z živino, kamor je rada šla, čeravno je kraj doli za rovti prav samoten, da ste komaj po dve in dve koči, in še te dve po celih deset minut vsaksebi.“

„Tedaj bilo je neko nedeljo, pravili so da ravno to le, ki je danes, angeljsko nedeljo. Spustila je živino, kakor navadno iz hleva, pa je ni priporočila božnjemu varstvu, kakor imamo sploh planšarice navado, ko iztvezemo zjutraj krave in junice. Pognala jih je in šle so po paši, kakor jih je zvončasta peljala. Marjeta je bila čez dan, da je v koči opravila, sama domá. Popoldne okoli dveh je zapahnola vrata in šla je za kravami pogledat. Zgrešila jih je, ni jih mogla dobiti precej kakor drugekrati, čeravno je šla na hrib in poslušala po planinskem zvonci. Slišala ga je, toda do živine ni mogla precej priti, klicala je, ali žival je menda ni slišala, ker nobena krava ni priletela na njeni klic, kakor drugekrati. To že planšarico ujezi in jela je rentačiti. Šla je s hriba in po gozdu za zvoncem, ali na enkrat ga ni bilo več slišati. Zdaj jo pripelje steza skozi šumovje na staro kopišče. Bilo je že zeló zaraščeno, le sredi je bil še vrtinec črne prsti. Tačas ni bilo že dolgo nobenega koparja, tudi ne nobenega drvarja tu. Poznalo se je še, kje je nekdaj na štirih kamenitih ploščah operta lesena koliba stala. Vse je bilo že razpadeno, trohnelo in zgnito ter z mahom preraščeno razven trdega kamenja, po ktem se je pa že tudi spenjalo nekaj rastlin. Jezilo je Marjeto, da je pot zgrešila, da se jej je kravji zvonec popolnoma izgubil, jela je kleti po starej navadi. Kar zagleda na kopišči malo prikazen. Prestrašila se je. Morebiti je še nikoli take groze ni naredilo v gozdu kot ta dan. Skakal ali plesal in vrtel se je po kopišči mali možiček. Slišala sem praviti, da je bil tako-le oblečen: Imel je rudečo čepico na glavi, srajca je bila bela, pa ne kakor so navadno srajce šite, ampak videlo se je, da je bila pletena, kakor imamo mi iz volne pletene nogovice ali kamižole. Hlače je imel črne in na rudečih, živorudečih obramencih pripete. Čevljev pa ni imel. Tako je plesal po kopišči in ni se jej hotel izognoti, ko je prišla blizu. Ti spak ti, zarentačila je nad njim, boš šel od tod, če ne te naklestim s palico. Gotovo si mi ti živino razpodil, da ne čujem več zvonca, in jela ga je preklinjati, kakor je imela navado. Ali na enkrat jo obide taka groza, da ni vedela, kje stoji, kaj se z njo godi. Zdelen se jej je, da se smrečje šibi okrog nje, da se zemlja trese pod njo. Škrat je bil to, ki jej je tako hudo delal. Ko bi ne bila tako hudobna, ne bi bilo bi jej take

groze napravilo. Ni si mogla pomagati, steza se jej je izgubila in nikakor ni mogla iz črnega lesa. Kamor se je obrnola, na nobeno stran se jej ni svet odprl. V takem strahu poklekne, prekriža se in moli. Ko je dolgo molila, popustila jo je še le groza nekoliko, in prišla je proti večeru vsa trudna h koči nazaj, kjer je že živina čakala ná-njo.“

„Ali je bil torej tisti možiček škrat? Če je tako majhen, bi se ga pa že ne bal, ko bi ga dobil v gozdu.“

„Le čakaj, da ti še več povem. Čeravno je majhen, ima vendar čudne moči.“

„Ali se je planšarica potem poboljšala, da ni več preklinjala? In kam je šel škrat, ali jej je kaj hudega storil?“

„Možiček se je izgubil, da ni vedela, kdaj in kakó. Hudega jej ni storil, samo v strah in grozo jo je tako spravil, da je skoro umrla. Šla je precej domú in k spovedi, da bi se greha očistila, sklenola je se poboljšati. A boječa je bila od tega časa takó, da ni hotela več sama biti v gorah. Vzela je malega fantiča seboj, da bi se manj bala v družbi nedolžnega otroka. Nobene hude stvarice se jej ni prinierilo več to leto. Pustila je tudi kletvino, le včasih se je še spozabila, da jej je ušla kaka pregrešna beseda. Pozabila je s časom strah in zopet je več let planšarila. Toda, česar se človek enkrat privadi, tega se težko odvadi, in še dostikrat se mu prigodi, da se vrne v stare pregrehe. Tako je bilo tudi pri Marjeti.“

„Kako to, mari je zopet preklinjala?“

„Ravno tako kakor poprej, ni se držala storjenih obljud, čeravno je bila vsako leto starejša in slabša. Pravili so tako-le: Neki večer sta prišla dva drvarja h koči po mleka. Živina je bila tú, planšarice ni bilo pričakati. Spravila sta torej sama goved v hlev in čakala. Že proti večeru so se jeli oblaki, črni nevarni oblaki kupičiti nad vrhovi. Potegnol je hud vihar. Zdelen se je drvarjem, da čujeta daleč doli od koče v Grabnu neko vpitje, ki se vedno od druge strani sliši. Tudi se jima je zdelen, kakor bi zapel včasih planinski zvonec prav podoben onemu, ki ga je imela krava Košuta na vratu. Čakala sta, klicala, a od nikoder nobenega človeka. Oblaki so se vlegli noter do tal, noč se je naredila, taka tema, da se ni moglo izpod strehe, le kadar se je zablisknolo, bilo je tako svetlo, da so oči zbolele. Dež je lil, kar ga je izpod neba moglo, in gromelo je, da se je zemlja tresla, pa grozen vihar je bučal, da se je drevje uklanjalo in debla so pokala v lesu. „Take hude ure pa še ne,“ pravi eden drvarjev.

„In planšarice še vedno ni domá,“ pristavi drugi.

„Kaj pomenijo ti glasovi in to vpitje, ki se je slišalo v Grabnu?“ nadaljuje prvi. „Da bi se Marjeti ne bila kaka nesreča pripetila!“

Čakala sta jutra, toda vso noč sta zastonj čakala, tudi zjutraj ni bilo planšarice nazaj.

„Kdaj pa je prišla in kje je bila?“

„Nikoli več je ni bilo. Rekli so, da jo je škrat zapeljal v pečine, kjer se je izgubila.“

„Zakaj je šla za njim?“ vpraša radovedni pastir.

„Iskala je živine in škrat je zvonil pred njo, ona pa je šla za glasom, ki je bil ravno tak, kakor glas onega zvonca, kterege je nosila Košuta, ki je čredo vodila. Tako jo je zmotilo, da je prišla v kraje, iz katerih ni mogla več nazaj. Tam se mora pokoriti od istega časa. Zato pa še dandanes, pripovedujejo da se sliši v Grabnu ob času hude ure, in kadar po dalje časa dežuje, posebno o večernem mraku neko vpitje, ki se vleče prek skalovja in dostikrat traja od večera notri do jutranjega svita.“

„Če bi ga zdaj videl škrata v gošči, bi ga takoj poznal, jaz bi se precej pokrižal, in nič bi mi ne mogel hudega storiti.“

„Saj ljudem, ki so dobrega srca in pošteni, ni sovražen, dostikrat jim celo pomaga, toda le na skrivnem. pride ob takem času, da ga ne vidijo, le redke, redke čase se je komu pokazal. Ker pa mi grešniki nismo nikdar varni, zato imamo blagoslovljeno „beganico“ v koči, da nam hudobne moči ne morejo škodovati.“

„Torej zato nesem vselej na cvetno nedeljo tudi posebno planinsko „beganico“ z domačo vred v crkev, da nas tukaj kak škrat ne moti?“

„Ne ravno zavoljo škrata, ampak sploh zoper vse neznanne hudobne moči jo imamo pod streho, saj veš, da denem vselej ob hudej uri nektere vejice od nje na ogenj.“

„Zdaj pa spat Martin!“

„Kdaj mi zopet kaj poveš?“

„Kmalu, ako bodeš pridno pasel in nobene krave več ne izgubil.“

Samostal.

Beseda o našem ženstvu.

Žensko vprašanje razmišljujejo in razrešujejo v našej dobi blizu vsi večji in manjši civilisatorni narodi, ker ono je brez dvombe v naj-ozjej zvezi z motorjem moderne civilisacije in našega napredka. Vendar pri nas Slovencih, kakor pri Jugoslovanih v obče, smatra se razmišljanje in razreševanje tega vprašanja še nekoliko za nepotrebno, kakor da bi mi občnih kulturnih zakonov ne imeli ali še na onej stopinji evropske civilisacije ne bili, na kterej se to vprašanje rešuje in rešiti mora.

Ženstvo je duša in zrcalo vsemu rodbinskemu in društvenemu življenju: kakšne so matere, takšne so njihove rodbine, ktere z njimi čutijo